

О. В. Чернявська,

д. е. н., професор, завідувач кафедри "Фінанси", Полтавський університет економіки і торгівлі

Т. С. Юрко,

здобувач кафедри "Фінанси", Полтавський університет економіки і торгівлі

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті систематизовано існуючі підходи щодо періодизації процесу розвитку механізму державної підтримки малого підприємництва в Україні. Отримані результати уточнено на основі дослідження інституційних чинників розвитку малого підприємництва в розрізі розвитку інфраструктурного середовища та законодавчо-нормативного забезпечення. Визначено етапи формування діючого механізму та особливості сучасного стану його розвитку.

The paper is considered the problem of determining the period of formation mechanism of state support of small business, analyzed stages of the legal provision of state support of small business, the author 'approach to the periodization of the mechanism of state support of small business in Ukraine.

Ключові слова: інфраструктура, мале підприємство, механізм державної підтримки, законодавчо-нормативна база, період.

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

За останні сто років у розвинених країнах світу було визначено місце та роль малого підприємства в ринковій економіці, створено сприятливі умови для його розвитку та сформовано дієвий організаційно-економічний механізм державної підтримки малого підприємництва. В Україні, що входила до складу СРСР, до 1987 року державою взагалі не визнавалася індивідуальна трудова діяльність та були відсутні механізми регулювання підприємницької діяльності.

Після здобуття незалежності виникла потреба формування державної політики щодо розвитку малого підприємства, головною ознакою якої є реалізація підприємницького потенціалу, мобілізація самостійної ініціативи господарського суб'єкта та економічної значимістю малого підприємства. Важливим теоретичним питанням залишається періодизація процесу формування державної підтримки малого підприємства з метою ідентифікації її сучасного стану та виявлення перспективних напрямів ефективного розвитку.

Вагомий внесок у дослідження процесу формування механізму державної підтримки малого підприємства зробили такі вітчизняні вчені: Н.І. Фединець, Ю.Б. Миронов, М.Р. Гонська, З.С. Варналій, Г.М. Колісник, С.К. Реверчук та ін.

Метою дослідження є поглиблення теорії державної підтримки малого підприємства в Україні шляхом застосування інституціонального підходу щодо системи періодизації її розвитку з урахуванням формування законодавчої бази та інфраструктури державної підтримки малого підприємства.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі завдання:

- систематизувати існуючі підходи до періодизації процесу формування механізму державної підтримки малого підприємства в Україні;
- дослідити хронологію формування організаційно-економічного механізму державної підтримки малого підприємства;
- визначити періоди формування інфраструктури підтримки малого підприємства в Україні
- визначити етапи формування організаційно-економічного механізму державної підтримки малого підприємства в Україні на основі інституціонального підходу з урахуванням формування законодавчої бази та інфраструктури державної підтримки малого підприємства.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У вітчизняній науковій літературі не існує єдиного підходу до періодизації процесу формування механізму

му державної підтримки малого підприємництва в Україні (табл. 1, табл. 2).

Відсутність єдиного підходу до періодизації формування державної політики підтримки малого підприємництва зумовлює необхідність дослідження хронології формування нормативно-правової бази державної підтримки малого підприємництва, аналіз якої дасть можливість виділити основні етапи формування організаційно-економічного механізму державної підтримки малого підприємництва (табл. 3).

Аналіз еволюції формування законодавства України у сфері підтримки малого підприємництва дає можливість виділити чотири основні етапи (табл. 4).

При періодизації процесу формування правового забезпечення державної підтримки малого підприємництва, на нашу думку, доцільно виділяти початковий етап, що тривав з 1987 року по 1991 рік та характеризувався легалізацією підприємницької діяльності, визначенням у Законі ССРСР № 1529-І "О підприємствах в ССРСР" кількісних параметрів малих підприємств та необхідності державної підтримки малого підприємництва у Постанові Ради Міністрів ССРСР № 790 "О мерах по созданию и развитию малых предприятий". Однак до цього етапу не належить прийняття Закону України "Про підприємство", оскільки текст документа визначає лише попередні їх правові, організаційні та економічні засади функціонування підприємств.

Перший етап формування нормативно-правової бази державної підтримки малого підприємництва почався 27 березня 1991 року з прийняття Закону України "Про підприємства в Україні". До 1996 року рядом стихійно прийнятих нормативно-правових актів законодавчо було визнано необхідність та сформовано правові та економічні засади державної підтримки малого підприємництва в Україні.

З 1996 р. почався процес формування завдань та методів державної підтримки малого підприємництва на національному рівні, які були закріплені в ряді нормативно-правових актів: постанові Кабінету Міністрів України № 404 "Про Концепцію державної політики розвитку малого підприємництва", постанові Кабінету Міністрів № 86 "Про Програму розвитку малого підприємництва в Україні на 1997—1998 рр.", Указі Президента № 456/98 "Про державну підтримку малого підприємництва", Законі України № 2063-III "Про дер-

Таблиця 1. Підходи до визначення етапів формування механізму державної підтримки малого підприємництва в Україні

Автор	Етап	Зміст
1	2	3
Н.І. Фединець, Ю.Б. Миронов, М.Р. Гонська	Початковий (підготовчий) етап (1987–1990 рр.)	Формування попередніх правових, організаційних та економічних засад (часткова легалізація індивідуального бізнесу (підприємства) та створення засад для початку розвитку малого та середнього бізнесу.
	Перший етап (1991–1995 рр.)	Формування засад державної політики підтримки підприємництва, визначення першочергових завдань державної політики щодо розвитку малого та середнього підприємництва.
	Другий етап (1996–1999 рр.)	Конституційне закріплення свободи підприємництва (28 червня 1996 р.) та утворення Державного комітету України з питань розвитку підприємництва (липень 1997 р.)
	Третій етап (2000 р. – по тепер)	Розширення можливостей використання спрощеної системи оподаткування малих підприємств.
З. С. Варналій	Початковий етап (1987–1990 рр.)	Початок формування попередніх правових, організаційних та економічних засад розвитку малого підприємництва.
	Перший етап (1991–1995 рр.)	Формування державної політики підтримки малого підприємництва в Україні
	Другий етап (1996р. – по тепер)	Формування стабільної нормативно-правової бази
Л.В. Андрейків	Перший етап (1991–1995 рр.)	Формування законодавчої бази
	Другий етап (1996–1997 рр.)	Визначення основних напрямів та форм економічного та адміністративного впливу держави на процес розвитку малого підприємництва.
	Третій етап (початок 1998р)	Визнання на рівні держави необхідності зменшення втручання держави у підприємницьку діяльність, формування основних засад державної політики щодо розвитку
Г.М. Колісник, С.К. Реверчук	Перший етап (1991–1995 рр.)	Визначення першочергових завдань державної політики, спрямованої на розвиток підприємництва
	Другий етап (1996р. – по тепер)	Формування концепції державної політики розвитку малого підприємництва. Формування інфраструктури державної підтримки малого підприємництва.
П.Т. Колісніченко	Перший етап (1987–1990 рр.)	Формування попередніх правових, економічних та організаційних умов розвитку малого підприємництва
	Другий етап (1991–1993 рр.)	Реальне формування державної політики підтримки малого підприємництва
	Третій етап (1994 р. – по тепер)	Створення сучасної ефективної системи державного регулювання розвитку малого бізнесу в Україні

Джерело побудовано автором на основі: [1; 2, 108—125; 3, 20—22; 4; 5].

жавну підтримку малого підприємництва", Законі України № 2157-III "Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні". Для цього періоду характерним є також формування механізмів державної підтримки малого підприємництва на регіональному рівні з прийняття регіональних програм розвитку малого підприємництва на 1997—1998 роки. Період формування право-

Таблиця 2. Еволюція механізму державної підтримки малого підприємництва в Україні

Автор	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Л.В. Андрейків					I етап						II етап	III етап													
Г.М. Колісник, С.К. Реверчук					I етап						II етап														
З. С. Варналій	Початковий етап				I етап						II етап														
Н.І.Фединець, Ю.Б.Миронов, М.Р. Гонська	Початковий (підготовчий) етап				I етап						II етап						III етап								
П.Т. Колісніченко	I етап				II етап						III етап														

Джерело: побудовано автором на основі: [1; 2, 108—125; 3, 20—22; 4; 5].

Таблиця 3. Хронологія формування організаційно-економічного механізму державної підтримки малого підприємництва

Дата	Назва документу	Зміст документа
1987 р.	Закон СРСР "Об индивидуальной трудовой деятельности граждан в СССР"	Легалізація індивідуальної трудової діяльності
28 травня 1988 р.	Закон ССРСР №8999-ХІ "О кооперации в СССР"	Визначення правових та економічних засад функціонування кооперативів (квазіформа малого підприємництва)
4 червня 1990 р.	Закон ССРСР N 1529-I «О предпринимателях в СССР»	Визначення загальних правових, економічних та соціальних основ організації підприємств різних форм власності. Вперше законодавчо визначено термін «мале підприємство»
8 августа 1990 г.	Постановление Совета Министров СССР N 790 «О мерах по созданию и развитию малых предприятий»	Визначення економічної ролі та кількісних параметрів малих підприємств, необхідності їх підтримки державною
7 лютого 1991 р.	Закон України N 785-ХІІ "Про підприємництво"	Визначення загальних правових, економічних та соціальних засад здійснення підприємницької діяльності (підприємства) громадянами та юридичними особами на території України.
27 березня 1991 р.	Закон України №1292-ХІІ «Про підприємства в Україні»	Визначення кількісних параметрів малих підприємств в Україні
24 травня 1991 р.	Постанова Кабінету Міністрів УРСР №12 "Про перелік міністерств та інших центральних органів управління УРСР"	Утворення Державного комітету України із сприяння малим підприємствам і підприємцтву
27 червня 1991 р.	Розпорядження Кабінету Міністрів УРСР №883-р	Утворення Українського фонду підтримки селянських (фермерських) господарств і кооперативів по виробництву сільськогосподарської продукції
25 жовтня 1991 р.	Постанова Верховної Ради України «Основні напрями економічної політики України в умовах незалежності»	Визначення необхідності розвитку інфраструктури підтримки малого підприємництва
грудень 1991 року	Постанова Кабінету Міністрів України N 381 «Про створення Українського національного фонду підтримки підприємництва і розвитку конкуренції»	Створення Українського національного фонду підтримки підприємництва і розвитку конкуренції
17 березня 1993 р.	Постанова Кабінету Міністрів України № 201 "Про Програму державної підтримки підприємництва в Україні"	Визначення основних напрямів державної підтримки підприємництва в Україні
15 березня 1995 р.	Указ Президента України №226/65 "Про реформування системи державної підтримки підприємництва"	Утворення Державного комітету України із сприяння малим підприємствам та підприємцтву
27 серпня 1995 р.	Постанова Кабінету Міністрів України N 687 «Про Український фонд підтримки підприємництва»	Утворення Українського фонду підтримки підприємства
3 квітня 1996 р.	Постанова Кабінету Міністрів України № 404 "Про Концепцію державної політики розвитку малого підприємництва"	Визначення значення малого підприємництва як елемента ринкової економіки, формування основних засад державної підтримки малого підприємництва в Україні
28 січня 1997 р.	Постанова Кабінету Міністрів №86 "Про Програму розвитку малого підприємництва в Україні на 1997-1998рр."	Визначення основних заходів щодо формування правової бази з питань малого підприємництва
1997р.	Регіональні програми розвитку малого підприємництва на 1996-1997 рр.	Визначення завдань щодо формування державної підтримки малого підприємництва на регіональному рівні
29 липня 1997 р.	Указ Президента України № 737/97 "Про Державний комітет України з питань розвитку підприємництва"	Утворення та визначення основних завдань Державного комітету України з питань розвитку підприємництва
12 травня 1998 р.	Указ Президента № 456/98 "Про державну підтримку малого підприємництва"	Визначення напрямів та заходів державної підтримки малого підприємництва
3 липня 1998 р.	Указ Президента України № 727/98 "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва"	Правове забезпечення застосування спрощеної системи оподаткування
16 липня 1999 р.	Закон України N 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Визначення основних вимог до фінансової звітності малих підприємств
29 січня 1999 р.	Постанова Кабінету Міністрів України № 112 "Про Порядок координації проведення планових видівних перевірок фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємницької діяльності контролюючими органами"	Координація проведення планових видівних перевірок фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємницької діяльності контролюючими органами
28 червня 1999 р.	Указ Президента України № 746/99 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва»	Введення спрощеної системи оподаткування як методу державної підтримки малого підприємництва
15 липня 2000 р.	Указ Президента України №906 "Про заходи щодо забезпечення підтримки та подальшого розвитку підприємницької діяльності"	Визначення основних заходів забезпечення підтримки та подальшого розвитку підприємницької діяльності
19 жовтня 2000 р.	Закон України № 2063-III "Про державну підтримку малого підприємництва"	Визначення правових засад державної підтримки суб'єктів малого підприємництва незалежно від форми власності з метою якнайшвидшого виходу із економічної кризи та створення умов для розширення впровадження ринкових реформ в Україні
21 грудня 2000 р.	Закон України N 2157-III «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємства в Україні»	Правове забезпечення розробки та виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні
21 грудня 2000 р.	Закон України N 2181-III «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами»	Законодавче визначення порядку погашення зобов'язань юридичних або фізичних осіб перед бюджетами та державними цільовими фондами з податків і зборів (обов'язкових платежів)
1998-2003 рр.	Створення регіональних фондів підтримки підприємництва	Створення регіональної інфраструктури фінансової підтримки малого підприємництва
1 січня 2007 р.	Закон України N 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців»	Правове забезпечення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців
5 квітня 2007 р.	Закон України №877-V "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності"	Визначення правових та організаційних засад, основних принципів і порядку здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності малих підприємств
27 січня 2010 р.	Постанова Кабінету Міністрів України № 68 "Деякі питання надання суб'єктам малого та середнього підприємництва кредитно-гарантійної підтримки"	Визначення необхідності фінансово-натуральної підтримки малого та середнього підприємництва
2 грудня 2010 р.	Податковий Кодекс України	Визначення особливостей оподаткування малих підприємств
22 березня 2012 р.	Закон України № 4618-VI "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні"	Визначення правових та економічних засад державної політики у сфері підтримки та розвитку малого підприємництва

Джерело: систематизовано автором.

вого забезпечення державної підтримки малого підприємництва закінчився в 2009 році.

Економічна криза 2009 року позначилася на показниках розвитку малого підприємництва. Значне скорочення якісних показників розвитку малого підприємництва обумовило необхідність реформування механізму підтримки малого підприємництва. Адаптація правового забезпечення державної підтримки малого підприємництва почалася з ухвалення постанови Кабінету Міністрів України № 68 від 27 січня 2010 року "Деякі питання надання суб'єктам малого та середнього підприємництва кредитно-гарантійної підтримки". Наступним кроком формування ефективної системи державної підтримки стало прийняття нового Податкового Кодексу України в 2010 році та Закону України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні".

Вітчизняні науковці виділяють етапи формування механізму державної підтримки малого підприємництва на основі дослідження еволюції її правового забезпечення. Інституціональний підхід поряд із дослідженням законодавчо-нормативної бази передбачає аналіз процесу формування інфраструктури підтримки, яка є своєрідною опорно-руховою системою, завдяки якій формується конкретне організаційно-економічне середовище для сприяння підприємницькій діяльності та швидкій адаптації суб'єктів малого підприємництва до ринкових умов [6, с. 134].

Як зазначається в національній доповіді "Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні", фактично формування інфраструктури підтримки малого підприємництва почалося в 1996 році після схвалення Кабінетом Міністрів України Концепції державної політики розвитку малого підприємництва та затвердження Програми розвитку малого підприємництва в Україні на 1997—1998 роки (табл. 5, табл. 6).

Таблиця 4. Етапи формування правового забезпечення державної підтримки малого підприємництва

Етап	Роки	Зміст
Початковий	1987–1991 рр.	Створення передумов для формування малого підприємництва (легалізація підприємницької діяльності, правове визнання малих підприємств та необхідності їх підтримки)
I	1991–1995 рр.	Формування правових, економічних засад підтримки малого підприємництва.
II	1996–2008 рр.	Визначення основних завдань державної підтримки малого підприємництва на національному та регіональному рівнях
III	2009 – по тепер	Адаптація державної політики щодо малого підприємництва до особливостей розвитку національної економіки

Розроблено автором.

На основі проведених вище розрахунків розвиток інфраструктури підтримки підприємництва умовно можна поділити на чотири етапи (рис. 1).

Для визначення основних етапів формування організаційно-економічного механізму державної підтримки малого підприємництва врахуємо результати визначення етапів формування правового забезпечення та інфраструктури підтримки малого підприємництва (табл. 7).

Автором пропонується власний підхід до визначення періодів, відповідно до якого процес формування організаційно-економічного механізму державної підтримки малого підприємництва в Україні доцільно поділити на п'ять етапів, які характеризують рівень розвитку нормативно правового забезпечення та інфраструктури державної підтримки малого підприємництва (табл. 8).

Сучасний етап еволюції організаційно-економічного механізму державної підтримки малого підприємництва в Україні характерний поглибленням регуляторної реформи, спрямованої на підвищення рівня ефективності державної підтримки.

Для адаптації державної політики щодо малого підприємництва до особливостей розвитку національної економіки розробляються конкретні механізми та важелі системи регулювання діяльності малих підприємств, що знайшли своє відображення в Податковому

Таблиця 5. Розвиток елементів інфраструктури підтримки підприємництва в Україні

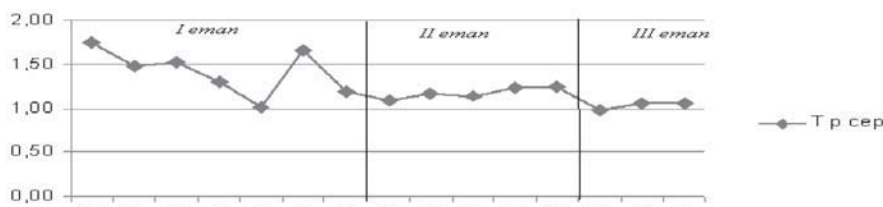
Елементи інфраструктури	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
бізнес-центри	32	51	71	116	124	146	257	299	321	354	421	444	465	448	438	558
бізнес-інкубатори	7	17	29	33	46	57	61	71	73	77	70	72	69	70	69	80
технологічні парки	0	0	0	9	6	6	14	17	19	24	27	33	40	41	43	43
лізингові центри	0	0	32	64	64	75	151	170	187	255	302	410	790	810	761	746
фонди підтримки підприємництва:	28	34	46	61	72	88	111	149	151	178	204	242	277	265	245	237
інформаційно-консультативні установи	0	0	98	1256	3148	759	1106	1243	1445	1483	1861	2813	3233	3040	3168	3184
Всього	67	102	146	1539	3460	1131	1700	1949	2196	2371	2885	4014	4874	448	10601	13180

Джерело: (6, с. 184; 7; 8).

Таблиця 6. Динаміка розвитку інфраструктури підтримки малого підприємництва

Елементи інфраструктури	Темп росту															
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
бізнес-центри	1,59	1,39	1,63	1,07	1,18	1,76	1,16	1,07	1,10	1,19	1,05	1,05	0,96	0,94	1,27	
бізнес-інкубатори	2,43	1,71	1,14	1,39	1,24	1,07	1,16	1,03	1,05	0,91	1,03	0,96	1,01	1,00	1,16	
технологічні парки	-	-	-	0,67	1,00	2,33	1,21	1,12	1,26	1,13	1,22	1,21	1,03	1,08	1,00	
лізингові центри	-	-	2,00	1,00	1,17	2,01	1,13	1,10	1,36	1,18	1,36	1,93	1,03	0,96	0,98	
фонди підтримки підприємництва:	1,21	1,35	1,33	1,18	1,22	1,26	1,34	1,01	1,18	1,15	1,19	1,14	0,96	0,88	0,97	
інформаційно-консультативні установи	-	-	-	2,51	0,24	1,46	1,12	1,16	1,03	1,25	1,51	1,15	0,94	0,98	1,01	

Розраховано автором.

	I етап	II етап	III етап
Тенденції	Хаотичне створення первісної регіональної інфраструктури підтримки	Стабільне розширення інфраструктури підтримки малого підприємництва	Скорочення темпів зростання чисельності елементів інфраструктури

Рис. 1. Етапи формування інфраструктури підтримки малого підприємництва в Україні (1996–2011 рр.)

Розроблено автором.

Таблиця 7. Етапи формування організаційно-економічного механізму державної підтримки малого підприємництва

Характеристика	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Еволюція правового забезпечення	Початковий					I етап					II етап										III етап				
Розвиток інфраструктури										I етап					II етап					III етап					

Побудовано автором.

Таблиця 8. Етапи формування організаційно-економічного механізму державної підтримки малого підприємництва в Україні

Етап	Характеристика
Початковий (1987–1991 рр.)	Створення передумов для формування малого підприємництва (легалізація підприємницької діяльності, правове визнання малих підприємств та необхідності їх підтримки)
I етап (199–1995 рр.)	Формування правових, економічних засад підтримки малого підприємництва. Стихийне створення координуючих елементів інфраструктури.
II етап (1996–2003 рр.)	Хаотичне формування елементів інфраструктури на регіональному рівні. Визначення основних завдань держави державної підтримки малого підприємництва на національному та регіональному рівнях
III етап (2004–2008 рр.)	Формування правового забезпечення регуляторної діяльності органів влади. Систематичне розширення інфраструктури державної підтримки малого підприємництва
V (2009- по тепер)	Адаптація державної політики щодо малого підприємництва до особливостей розвитку національної економіки, розробка нових нормативно-правових актів та одночасне скорочення чисельності елементів інфраструктури.

Розроблено автором.

Кодекси України від 2 грудня 2010 року та Закон України № 4618-VI "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні" від 22 березня 2012 року. Одночасно почався процес реформування правового забезпечення державної підтримки призвів до скорочення чисельності елементів інфраструктури на регіональному рівні.

ВИСНОВКИ

1. У вітчизняній науковій літературі існує декілька підходів до визначення етапів формування механізму державної підтримки малого підприємництва, які ґрунтуються на результатах дослідження еволюції нормативно-законодавчої бази у сфері формування політики державної підтримки малого підприємництва. В результаті аналізу виявлено обмеженість такого підходу, що проявляється у відсутності врахування специфіки розвитку інфраструктури підтримки підприємства.

2. На основі результатів систематизації існуючих підходів щодо періодизації процесу розвитку механізму державної підтримки малого підприємництва в Україні та уточнення гіпотез на основі дослідження інституційних чинників розвитку малого підприємництва в розрізі розвитку інфраструктурного середовища та законодавчо-нормативного забезпечення визначено етапи формування діючого механізму та особливості сучасного стану його розвитку.

3. На основі аналізу ступеня розвитку законодавчої бази та інфраструктури підтримки малого підприємництва можна зробити висновок, що в Україні триває третій етап формування організаційно-економічного механізму державної підтримки малого підприємства, який характеризується поглибленням регуляторної реформи, спрямованої на підвищення рівня ефективності державної підтримки.

Література:

1. Фединець Н.І. Соціологія ринку: навчальний посібник / Фединець Н.І., Миронов Ю.Б., Гонська М.Р. — Львів: Видавництво АКА, 2011. — 226 с.
2. Варналій З.С. Мале підприємництво: основні теорії і практики: монографія / Варналій З.С. — [3-тє вид.]. — К.: Товариство "Знання", КОО, 2005. — 302 с.
3. Андрейків А.В. Інституційне забезпечення державної підтримки у сфері розвитку малого бізнесу в Україні [Електронний ресурс] / Андрейків А.В. // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. — 2010. — № 1. — С. 19–25.
4. Колісниченко П.Т. Аналіз основних етапів становлення сектору малого бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2009/Economics/54323.doc.htm
5. Колісник Г.М. Соціально-економічна ефективність підтримки малого підприємництва в Україні та світі [Електронний ресурс] / Колісник Г.М. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/14_4/202_Kolisnyk_14_4.pdf
6. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні: Національна доповідь / [К.О. Ващенко, З.С. Варналій, В.Є. Воротін, В.М. Геєць, Е.М., Кужель О. В., Лібанова та ін.]. — К.: Держкомпідприємство, 2008. — 226 с.
7. Про стан виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні за I півріччя 2010 року [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва. — Режим доступу: http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=158040&cat_id=33781
8. Про стан виконання плану заходів Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні за 2011 рік [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва: http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=285373-&cat_id=33781

Стаття надійшла до редакції 15.08.2012 р.